

سمینار انکشاف زبان و ادبیات شغنانی

گزارش نویسنده: کارن آلسن

ترجمه گزارش: نوروز علی ثابتی

تاریخ: ۱۷ - ۲۱ نوامبر، ۲۰۱۲

محل: دفتر موسسه ثمر^۱ مقیم فیض آباد، بدخشان، افغانستان

درباره موسسه ثمر:

موسسه بین المللی زبان شناسی ثمر یک موسسه غیر دولتی بین المللی^۲ (SIL International) است که در قسمت انکشاف زبان های موجود در افغانستان کار می کند. در حال حاضر، موسسه ثمر پروژه های انکشافی در باره زبان های پشتو (جنوبی)، ازبیک، ترکمنی، منجانی، و شغنانی را راه اندازی و حمایت می نماید. همچنان، ثمر با موسسات غیر دولتی دیگر در قسمت حمایت از کار های انکشافی زبان های واخی، پشه ای، و هزارگی همکاری نزدیک دارد. موسسه ثمر با وزارت های معارف و اطلاعات و فرهنگ دولت جمهوری اسلامی افغانستان پروتکل (پیمان) همکاری به امضا رسانیده است. موسسه ثمر همواره تلاش می نماید تا برای زبان هایی که سیستم نگارش و الفبا ندارند، برای آنها سیستم نگارش ایجاد نماید و در قسمت توسعه ادبیات و بهبود استفاده از زبان مادری در روند آموزش و پرورش بسط و توسعه می دهد.

در مورد سمینار کنونی:

ثمر در مورد زبان شغنانی تازه شروع به کار نموده، و این سمینار در نوع خود، یگانه سمیناری است که از طرف موسسه ثمر پیرامون زبان شغنانی در بدخشان بر گذار گردید. بنابراین، مدیریت موسسه ثمر میل دارد تا از تمام اشخاص به شمول ارائه کنندگان و اشتراک کنندگان سمینار سپاس گذاری خویش را ابراز نماید، به ویژه از استاد اقبال حسام که ایشان دانشجویان تحصیلات عالی بدخشان را تشویق نمودند تا در این سمینار فعالانه شرکت ورزند و از فیض محمد طوفان که زحمات زیادی در قسمت تایپ چیستان ها، اظهار شکران می نماید. همچنان، از مردم شغنان که آنها زمینه را مساعد ساختند تا این چیستان ها را گرد

^۱ در اصل، موسسه « سمر » است که « سمر » تابستان است. یعنی، موسسه زبان شناسی تابستانی که بیشتر در تابستان برای زبان شناسان از طریق این موسسه سمینار های علمی زبان شناسی تدویر می گردید. اما، در افغانستان « سمر » با حرف « ث » نوشته می شود، و در تمام پوستر و لوحه های دفتر شان، « ثمر » نوشته شده بود. بنابراین، در این نوشته هم با « ث » یعنی « ثمر » نوشته شد.

^۲ SIL = Summer Institute of Linguistics

آوری شوند، ابراز امتنان می نماید. امید وار هستیم که این سمینار سر آغازی برای کاوش خلاقانه تر با کاربرد وسیع تر در قسمت زبان و ادبیات شغنانی در بدخشان افغانستان باشد.

اشخاصی که در این سمینار به صفت ارائه کننده فعالانه سهم گرفتند:

- محترم دوايت شېفر (Dwight Shaver) رئيس موسسه ثمر
- محترمه كارن آلسن (Karen Olson) ، زبان شناس موسسه ثمر
- محترم نوروز علی ثابتی، ارائه کننده آوا ها و سامانه الفبای زبان شغنانی
- محترم غلام علی، ارائه کننده آوا ها و سامانه الفبایی زبان منجانی

اشتراک کنندگان: چهارده تن اشتراک کننده (هفت نفر از قشر ذکور و هفت نفر از قشر اناث) که بیشتر آنها دانشجویان موسسه تحصیلات عالی بدخشان بودند، در این سمینار اشتراک کردند.

اهداف و فعالیت های در نظر گرفته شده در این سمینار:

- معرفی موسسه ثمر و ساحه کارش برای دانشجویان؛
- آگاهی برای دانشجویان در مورد آواها (فونیم ها) موجود در زبان شغنانی و تفاوت آنها با آوا های زبان های دری و پشتو؛
- آشنایی شاگردان با انواع مختلف نویسه ها (گرافیم ها) و املا نویسی برای زبان شغنانی؛
- بحثی در مورد اساسات انکشاف املا در زبان شغنانی؛
- ورکشاپ کوچک در مورد ایجاد قصه های کوتاه در زبان شغنانی و شریک ساختن قصه ها با اشتراک کنندگان، و جر و بحث ها در مورد سوالات دانشجویان؛
- معرفی سامانه الفبا در دیگر زبان های پامیری و بحث در مورد کاربرد آن موارد در زبان شغنانی؛
- تأکید در مورد ارزش چند زبانه بودن در روند آموزش و پرورش و اهمیت انکشاف زبان مادری؛
- بحث در مورد انواع ادبی و توسعه آنها در زبان شغنانی؛
- کار بالای انکشاف یک کتاب کوچک در مورد چیستان ها (Riddle Book) در زبان شغنانی.

آجندای سمینار پنج روزه:

روز اول:

- آقای دوايت شېفر، رئيس موسسه ثمر، بعد از خوش آمد گویی تمام اشتراک کنندگان، موسسه بین المللی ثمر، اهداف کاری، و حوزه کاری اش را در افغانستان، بطور مختصر معرفی نمودند.

- خانم کارن اولسن اساسات انکشاف املا نویسی و انتخاب درست نویسه ها صحبت نمودند. دانشجویان روی عوامل متنوع بحث نمودند تا در مورد نظام نوشتاری و الفبا سازی در نظر گرفته شوند که عبارتند از وضعیت سیاسی، ارتباطات اجتماعی، ساختار زبان، واقعیت های تعلیمی، و میراث فرهنگی. سپس، کارن مرور مختصری در قسمت فونیم های موجود در زبان شغنانی، و توجه نمودن به آن آوا هایی که در زبان های دری و پشتو موجود نیستند بیانیۀ مختصری را ارائه نمودند.
- نوروز علی ثابتی در مورد مطالعات خود در قسمت آوا شناسی زبان شغنانی صحبت نمودند. نخست ایشان در مورد مفاد چند زبانگی صحبت نمودند. سپس، ایشان پیرامون الفبایی که به زبان شغنانی وضع نموده بودند، بحث نموده، و توجه خاصی را به نویسه هایی که (گرافیم) مورد جدل سایر دانشمندان شغنانی بودند، بحث نمود. سپس، ایشان در مورد آوا های واکه (واول) در زبان شغنانی، و نحوه نوشتار آنها در نظام نوشتاری زبان شغنانی، موضوعاتی را ارائه نمودند. ثابتی همچنان نمونه نوشته ملا لاچین (کسی که برای بار نخست کوشش نموده بود، تا به زبان شغنانی بنویسد) را برای اشتراک کنندگان به معرفی گرفت. در آخر، ثابتی متن نمونه را که به زبان شغنانی با الفبای وضعی خودش نوشته بود، برای اشتراک کنندگان به معرفی نشست.

نوروز علی ثابتی در حال ارائه موضوع آوا های موجود در زبان شغنائی

روز دوم:

کارن آلسن مروری بر آواهای مختلف شغنانی و تفاوت هایی که با زبان های دیگر دارد صحبت نموده و ضمن در مورد الفبای متفاوت که توسط نویسندگان شغنانی وضع شده بودند، بحث نمود. ایشان در مورد اسلوب انتخاب املا و نویسه ها که ضرورتاً به تعدادی از عوامل مختلف که با یکدیگر در حالت توازن قرار داشته و با روند معیاری سازی که به زمان وابستگی دارد، تأکید ورزید.

برای دانشجویان سه متن متفاوت به زبان شغنانی با سه املائی متفاوت داده شد. آنها در گروه های کوچک متن ها را مرور نمودند، تفاوت های املائی را به مقایسه گرفتند، و در مورد اینکه کدام یک از آن سه نوع متن متفاوت، از نقطه نظر سهولت خوانش، و همچنان از نقطه نظر بصری و تجسمی مطبوع به نظر می رسند، با دانشجویان بحث صورت گرفت. خوانش متن به زبان شغنانی، برای بعضی از دانشجویان اولین تجربه ای بود که در این سمینار با آن مواجه گردیدند.

دانشجویان نوشتن چيستان های شغنانی را در سه نوع املا تمرین نمودند. آنها انتخاب املا های متفاوت را مورد جر و بحث قرار داده و نوشته های یکدیگر را تصحیح می نمودند.

روز سوم:

کارن آلسن پیرامون ارزش زبان مادری منحيث محافظ هويت فرهنگي و پشتوانهٔ تعليم و تربيه چندین زبانه مطلبی را برای حاضرین سمینار پیشکش نمود. در این خصوص، مثال هایی را از برنامه تعليم و تربيه چندین زبانه در زبان های واخی و پشه ای ارائه نمود و با دلایل بیان نمودند که چطور زبان مادری منحيث یک پل ارتباط کار می کند و شاگردان را کمک می رساند تا موفقانه مهارت خوانش را بیاموزند و در قسمت یادگیری محتوای مضامین دیگر در مکتب برای شاگردان چگونه مثر ثمر واقع می گردد.

کارن آلسن نویسه های زبان واخی و عواملی که چگونه این نویسه ها انتخاب شده اند، برای اشتراک کنندگان وضاحت داد. همچنان بحث در مورد اینکه منفعت انتخاب نویسه ها، برای آوا های مشترک میان زبان های پامیری (شغنانی، واخی، اشکاشمی – سنگلیچی، و منجانی) همراهی اشتراک کنندگان صورت گرفت. علاوه بر این، پیرامون پیچیدگی های وضع نویسه ها برای زبانی که دارای چندین لهجه متفاوت باشد، بحثی صورت گرفت که نمونه آن لهجه روشانی در زبان شغنانی است.

غلام علی از ولسوالی کران و منجان، کارمند موسسه ثمر که در مورد انکشاف زبان منجانی کار می کند، در مورد انتخاب نویسه ها و ادبیات نا همگونی را که همراهی همکاران خود برای زبان منجانی مرور نموده بودند، صحبت نمود.

دانشجویان جر و بحث نمودند که چه نوع ادبیات را برای زبان شغنانی مرور و الفبایی را برای زبان شغنانی انکشاف دهند. سپس، ایشان به یک قصه سفر که توسط یک گوینده شغنی گفته شده، گوش دادند و جنبه های مختلفی که قصه را جالب ساخته بود، بحث نمودند. برای دانشجویان کار خانگی داده شد تا قصه کوتاهی (سوگ) در زبان شغنانی نوشته کنند.

روز چهارم:

دانشجویان قصه های یک دیگر را هم از نقطه نظر املا و انشا، و هم از نقطه نظر محتوا اصلاح نمودند. سپس قصه های شانرا برای سایر اشتراک کنندگان با آواز بلند قرائت نمودند. آنها اصلاحات لازم را در قصه ها در نظر گرفته و پیشنهادات اشتراک کنندگان (دانشجویان) را در متن قصه های خود وارد نمودند. تعدادی از دانشجویان متن جزوه چیستان ها را هم اصلاح نمودند. دانشجویان تعدادی از چیستان ها را توضیح و تفسیر نمودند. توضیحات مورد نظر گرد آوری شد تا در چاپ جزوه « چیستان در زبان شغنانی » مورد استفاده قرار خواهند گرفت.

روز پنجم:

در جلسه پیش از ظهر، ثابتی در سمینار حضور یافت و به سوالات دانشجویان در مورد الفبا و نویسه های انتخابی اش، پاسخ ارائه نمود. بیشتر از دانشجویان قصه ها و اشعاری را که به زبان شغنانی نوشته بودند، برای سایر اشتراک کنندگان قرائت نمودند، و اشتراک کنندگان نظر خویش را پیرامون قصه ها و اشعار ابراز نمودند.

کارن السن پیرامون محتویات سمینار به شمول عوامل وضع الفبا، روند نگارش، اصلاح املا و انشا، و ارزش های زبان مادری در سمینار به بحث گرفت

بعد از ختم سمینار پنج روزه، برای دانشجویان شهادت نامه همراهی یک نقل از جزوه « چیستان های زبان شغنانی » اهدا گردید.

نوروز علی ثابتی در حال معرفی نمودن نویسه ها ی انتخابی ملا لاجین در سمینار

